

Seksuaalsus ja selle juhendamine

Koolitaja:

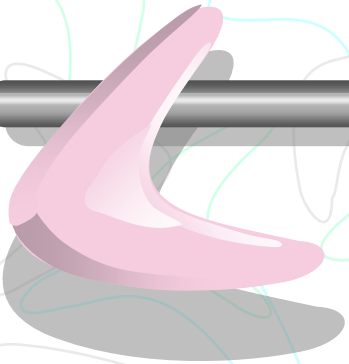
Monika Salumaa

2026

MIKS ON PSÜÜHIKAHÄIRE PUHUL

VAJA TEGELEDA

SEKSUAALSUSEGA?

KLIENDI SEKSUAALKÄITUMISEGA TEGELEMISEL PEAME JÄLGIMA:

- **bioloogiline areng**
- **kognitiivne areng**
- **sotsiaalne areng**
- **emotsionaalne areng**
- **SEKSUAALARENG**

SEKSUAALARENG

- 0-14 kuud: ORAALNE FAAS
- 14-36 kuud: ANAALNE FAAS
- 3-4 aastat: GENITAALNE FAAS
- 4-6 aastat: INTUITIIVNE FAAS
- 6-8 aastat: HILINE FAAS
- 8-10 aastat: ERISTAMISE FAAS
- 10-12 aastat: EELPUBERTEEDI FAAS
- 13- .. aastat: PUBERTEEDI FAAS

Oraalne faas

- 0 – 14 kuud
- Ei erista ennast teistest, suhetes puuduvad piirid
- Kujuneb välja tugev side hoolitsejaga
- Suu on kõige olulisem keskkonna avastaja
- Maailma kogetakse läbi puudutuste (nii ennast kui teisi)
- Nauditakse alasiolekut
- Võib esineda erektsioon ja erutus
- Üks kehaosa hakkab tunduma mõnusam kui teised

Anaalne faas

- 14 kuud – 3 aastat
- Algab soorolli identiteedi areng
- Õpitakse selgeks suguelundite nimetusi
- Head tunded tulevad alakehast
- Mängud kehaeritistega
- Sensoorsed tegevused/mängud

Genitaalne faas

- 3 – 4 aastat
- Seksuaalidentiteedi areng:
 - Teadlikkus oma soost
 - Samastumine, käitumine vastavalt soorollidele
- Teatakse kehaosade/tegevuste nimesid, erinevusi poiste ja tüdrukute vahel - ROPENDAMINE
- Tekib mõningane teadlikkus rasedusest, sünnitamisest
- Suur huvi genitaalide vastu
- Tuntakse uhkust oma keha üle, eksponeeritakse seda teistele
- Masturbeerimise avastamine

Intuitiivne faas

- 4 – 6 aastat
- Suurem teadlikkus seksuaalidentiteedist
- Stereotüüpsed mõtted oma soorollist
- Kõnes palju ropendamist ja seksiga seotud sõnu
- Uudishimu teiste kehade vastu
- Tekivad sõprussuhted eakaaslastega
- Esimene armumine (autoriteeti)
- Kallistamine omadel tingimustel (perioodi lõpul)
- Seksuaalsed mängud

Hiline faas

- 6 – 8 aastat
- Saab selgemaks sõpruse ja armumise vahe
- Armumine on tähtis, kuid pole seotud füüsilise kontaktiga
- Proovitakse suudlemist
- Tekib teadlikkus oma kehaosade funktsioonidest
- Seksimängud eakaaslastega, seksiga seotu avastamine
- Täiskasvanute seksuaalkäitumise pidev registreerimine
- Ropud luuletused, pildid jne
- Seksi kohta küsitakse täiskasvanutelt vähem

Eristamise faas

- 8 – 10 aastat
- Erinevad fantaasiad armumisest, fantaseeritakse täiskasvanute seksist
- Teatakse teooriat, kuidas lapsi saadakse, kuid seda ei seostata oma seksuaalsusega
- Seksist räägitakse vastikusega
- Tugev soorolli käitumine (soov samastuda)
- Armutakse samasoolisse (kuna armumine on jätkuvalt tähtis)
- Käitumises rõhutatakse heteroseksuaalsust

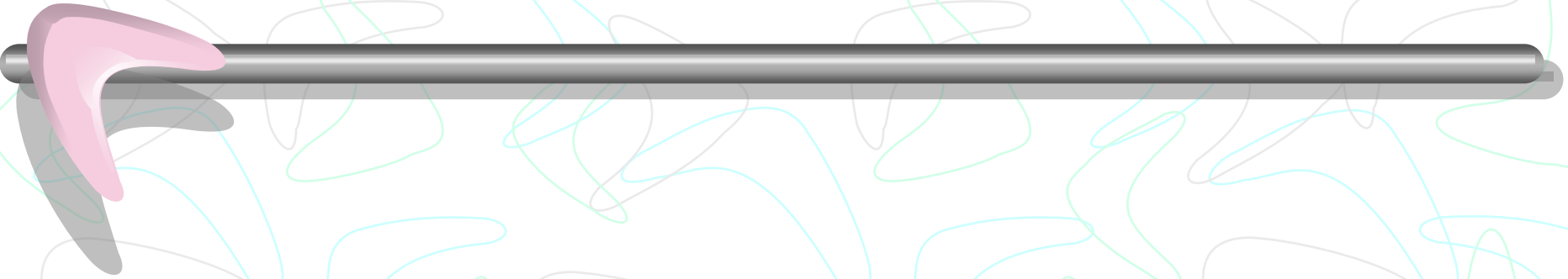
Puberteedi algusfaas

- 10 – 12 aastat
- Jälgitakse ennast läbi teiste silmade
- Segased tunded – kas ma olen normaalne?
- Raske leppida muutustega oma kehas
- Häbenetakse oma keha, tundeid, fantaasiaid
- Armumine iidolitesse, kaugarmastus
- Huvi suhete vastu vastassugupoolega
- Esimene tõeline suudlus
- Oma seksuaalsusest ei räägita, seksist kõneldes ropendatakse

Puberteedi faas

- 12 –
- Teadmised oma keha muutumisest, haigustest, rasestumisest, vältimisest,
- Seksuaalsusega seotud info seostamine iseendaga
- Menstruatsioon või „märjad-unenäod“
- Seksuaalfantaasiad jätkuvad
- Esimesed seksuaalsuhted
- ...
- Peamine arenguülesanne – leppimine oma keha kui seksuaalse objektiga teiste jaoks!

**SEKSUAALKASVATUSEST ON
KASU, KUI INIMENE ON OMA
ARENGUS LÄBINUD VÄHEMALT
ANAALSE JA ORAALSE FAASI!**

AUTISTLIK KÄITUMINE JA SEKSUAALSUS

- Autistid kogeavad reaalsust ja keskkonda teisiti
- Suured probleemid stimulatsiooniga toimetulekul
- Probleemiks on sotsiaalsete suhete tõlgendamine
- Tööd autistidega segavad rituaalid
- Autistid ei talu muutusi keskkonnas
- Autistid on õppinud usaldama oma keha
- Sekkumise tulemusi raske ette ennustada

Seksuaalprobleemid autismi puhul

- Destruktiivne käitumine
- Hüpermasturbeerimine
- Masturbeerimine esemetega
- Häbitunde puudumine
- Räägivad seksist kõigile kogu aeg
- Teiste inimeste katsumine, lakkumine, suudlemine
- Kommunikatsiooniprobleemid
- Ahistamisoht, sest kliendid naiivsed
- Emotsionaalsed probleemid (ei oska tundeid tõlgendada)
- Probleemid suhete loomisel, hoidmisel

PROBLEEMSE KÄITUMISE ESINEMISEL UURIDA

- Kas käitumine on seksuaalne või kompulsiivne
- Milline on kliendi sotsiaalne ja emotsionaalne tase
- Millise autismivormiga on tegemist
- Milline on kliendi domineeriv aisting
- Millises etapis on klient seksuaalarengus

PSÜÜHIKAHÄIRE JA HOMOSEKSUAALSUS

- Tavaliselt vaadatakse inimese puuet, seksuaalsus jääb tähelepanuta
- Enamasti loetakse normaalseks heteroseksuaalsust
- Homoseksuaalsuse korral hakkavad tööd mõjutama eelarvamused, väärtused ja normid
- Tihti on homoseksuaalsus põhjustatud asutuse võimalustest
- Klient soovib olla nn “normaalne”

TÖÖTAJAL ON MUUTUMISPROTSESSIS PEAMINE ROLL!

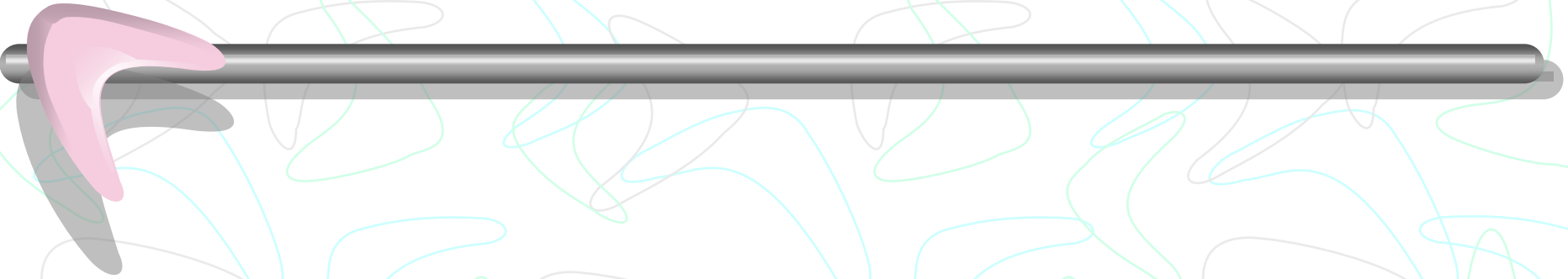
- Töötaja peab tabud murdma!
põhjus võib olla:

Keskkonnas, arengufaasis, eneseleidmises

Keskkonna
muutmine

Leppimine,
arengu
toetamine

Seksuaal-
kasvatus

-
- PSÜÜHIKAHÄIREGA HOMOSEKSUAAL KUULUB TOPELTVÄHEMUSE HULKA!
 - SEKSUAALKASVATUSE TEHNILIST POOLT SAAB ÕPETADA VAID HOMOSEKSUAAL!
 - KLIENT PEAB LÄBIMA SAMA ENESELEIDMISE PROTSESSI, NAGU PSÜÜHIKAHÄIRETA HOMOSEKSUAAL!

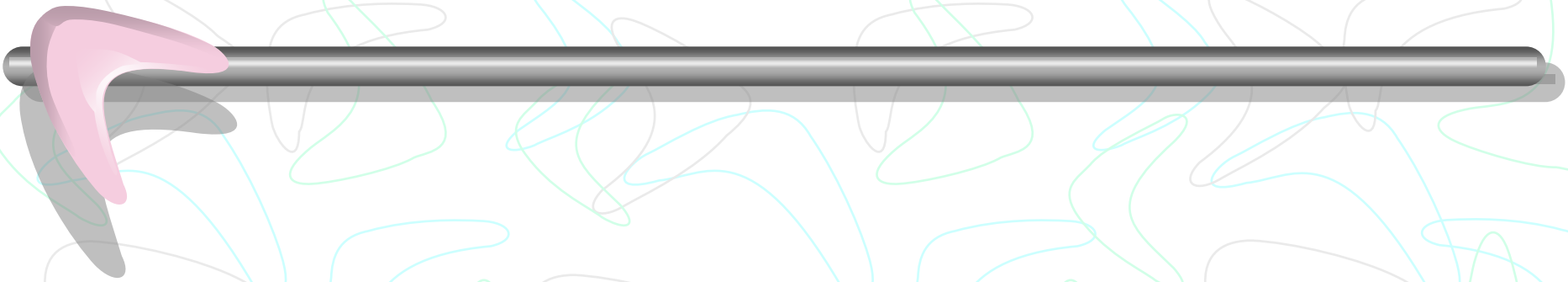
SEKSUAALKASVATUSE EESMÄRGID

- Seksuaalsus on osa normaalarengust
- Teadmiste kaudu toetame tervet suhtumist suhetesse, oma kehasse ja sellega seotud tunnetesse
- Teadmised annavad oskuse tegutseda
- Areneb enesekindlus ja positiivne minapilt
- Aitab ära hoida seksuaalse väärkohtlemise
- Vähendab hirmu ja tabusid, häbi- ja piinlikkustunnet
- Aitab järgida sotsiaalseid väärtuseid ja norme
- Aitab vältida haigusi
- Annab teadmisi hügieenist

SEKSUAALKASVATUS VAIMUPUUDEGA INIMESTELE

- INFO KOGUMINE, VAJADUSE
TÄPSUSTAMINE
- KOKKULEPPED OMASTE, HOOLDAJATE,
ASUTUSEGA
- KEHATEADLIKKUSE TREENING...
- SOTSIAAL-EMOTSIONAALSE ARENGU
TOETAMINE

**SEKSUAALKASVATUSE ESIMESEKS
JA TIHTI KA AINSAKS MEETODIKS ON
KEHATEADLIKKUSE TREENING!**

KEHATEADLIKKUSE TREENINGU EESMÄRGID

- KEHASKEEMI PARANEMINE
- TEADLIKKUS KEHAOSADE FUNKTSIOONIDEST
- PIIRIDE TUNNETAMINE FÜÜSILISE JA SOTSIAALSE KONTAKTI KORRAL
- ERINEVA EESMÄRGIGA PUUDUTUSTE ERISTAMINE
- KEHAGA SEOTUD TUNNETE ERISTAMINE

TÖÖTAJA ON KOGU PROTSESSI VÕTI

- Hooldajad peavad aktsepteerima kliendi seksuaalvajadusi
- Kliendi seksuaalkogemused on juhendamise keskmeks (arengufaasid)
- Hooldajad peavad nõustuma väitega, et igaühel on õigus seksuaalkogemusele
- Hooldaja stimuleerib, toetab, kaitseb, pidades silmas kliendi vajadusi.
- Hooldaja ei vaiki probleemi maha.
- Asutuse nägemus ja töökord aitavad hooldajal aru saada, mida teha
- Hooldajat ei jäeta probleemiga üksi, seda arutatakse koosolekutel
- Hooldajad, kes tunnevad, et asjaga toime ei tule, peavad teadma kuhu ja kelle juurde klienti suunata
- Oluline on jälgimine ja dokumenteerimine

TAKISTUSED SEKSUAALKASVATUSE KORRALDAMISEL

- Kliendid on puudutamiseга harjunud
- Kliendile on arusaamatu mõiste privaatsus
- Kliendid elavad osakondades, kus alati keegi domineerib
- Kliendid pole õppinud enda eest seisma
- Kliendid sunnitakse vait
- Klientidel õpitud abitus
- Kliendid ei suuda infot seostada oma kehaga

TAKISTUSED SEKSUAALKASVATUSE KORRALDAMISEL

- Omaste tugev vastuseis
- Hooldajate tugev vastuseis
- Asutuse jäik nägemus
- Ühiskond ei ole valmis seksuaalsusest rääkima

**Ahistamiseks loetakse
seksuaalset tähelepanu või
suhet, kus kaasatud inimene
tunneb, et on võimetu keelduma
või eemalduma olukorrast, sest
jõudude vahekord ei ole võrdne**

Ahistamise tagajärjed

- Inimese areng katkeb
- Hävib vabadustunne
- Kogemust elatakse läbi korduvalt
- Igast ohvrist võib tulevikus saada ahistaja

Ahistamisele viitavad märgid:

- Keskkonnaga seotud märgid
- Nähtavad füüsilised märgid
- Verbaalsed, mitteverbaalsed märgid
- Käitumisega seotud märgid

Kuidas töötaja peaks käituma:

- **Järgi asutuse protokolle!**
- **Ära luba ohvrile, et see jutt jääb teie kahe vahele**
- **Informeereri vajalikke osapooli**
- **Kontrolli oma tundeid**
- **Usu, mida ohver räägib**
- **Kindlusta, et ohver ei peaks oma lugu mitu korda rääkima**

Töö ohvriga

- Väldi emotsionaalsed reaktsiooni
- Säilita struktuur ja turvatunne
- Las ta räägib oma loo, kuid ära küsi üle, ära täpsusta
- Muuda keskkond jälle turvaliseks
- Eralda ohver ahistajast
- Ole teadlik sellest, et ohver on hirmunud

Töö toimepanijaga

- Toimepanija on ohver!
- Uuri välja, mis tegelikult juhtus
- Hinda kliendi emotsionaalsed ja seksuaalsed arengut
- Eralda väär tegu inimesest endast
- Seksuaalkasvatus või järelvalve terveks eluks